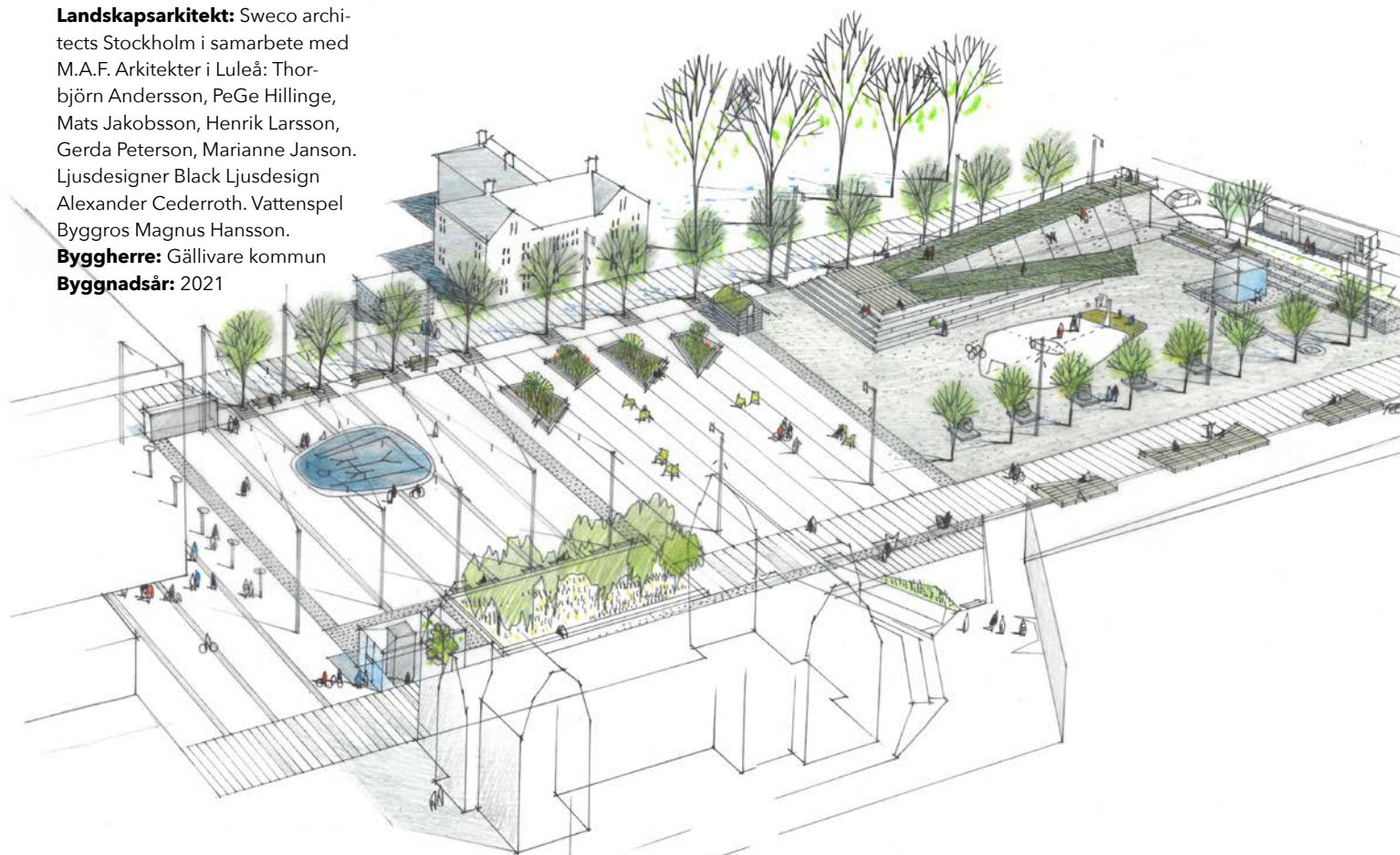

Projekt: Vassara torg, Gällivare
Storlek: 9000 kvm
Landskapsarkitekt: Sweco architects Stockholm i samarbete med M.A.F. Arkitekter i Luleå: Thorbjörn Andersson, PeGe Hillinge, Mats Jakobsson, Henrik Larsson, Gerda Peterson, Marianne Janson. Ljusdesigner Black Ljusdesign Alexander Cederroth. Vattenspel Byggros Magnus Hansson.
Byggherre: Gällivare kommun
Byggnadsår: 2021

Vassara torg – norr om polcirkeln

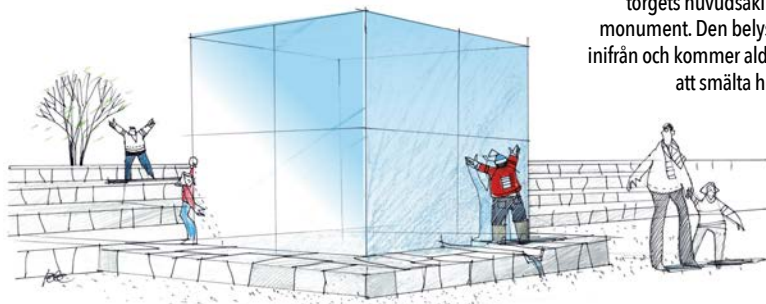
Gällivare är inlandsbanans ändstation norrut. Denna del av Norrbotten har berget, stenen och malmen att tacka för mycket. På LKAB:s malmfält mellan Kiruna och Gällivare/ Malmberget produceras järnmalm som i färdigt stål motsvarar sex Eiffeltorn. Per dygn. 365 dagar om året. Det är en volym så stor att den är obegriplig.

TEXT THORBJÖRN ANDERSSON ILLUSTRATION PEGE HILLINGE

TVILLINGORTERNA GÄLLIVARE OCH Malmberget är alltså starkt kopplade till stenen men främst i bemärkelsen gruvor och dagbrott. Såväl Malmberget som Kiruna har med tiden blivit underminerade av malmuttag och det så kallade "staketet", som i Malmberget anger gräns för mark med rasrisk, flyttas mer och mer in över orten. Det innebär att orten själv med dess hus och människor måste evakueras. Stadsflytten i Kiruna är väl känd; i Malmberget har denna flytt pågått under något mera tystnad i 30 år. Malmberget som by kommer att helt försvinna.

LKAB har kompenserat Gällivare kommun med en större summa pengar för denna stadsflytt. Hade man delat dem mellan ortens befolkning på drygt 80 00 människor hade de blivit rika. Men i stället har man bestämt sig för att genomföra fyra stora stadsmiljöprojekt för att vitalisera orten.

Det första är en ny is- och evenemangsarena. Det andra och tredje är det så kallade Kunskapscentrum, som är en stor skolbyggnad där bland annat

En mycket stor iskub blir torgets huvudsakliga monument. Den belyses inifrån och kommer aldrig att smälta helt.

VISUELLA TEMAN

VI HAR GESTALTAT ELVA SPECIFIKA INSLAG. NÅGRA AV DESSA ÄR:

- Malmstenarna. Detta är en rad sparade stenblock som representerar olika sorter av malmfynd. De ställs på piedestaler och representerar ortens viktigaste näring.
- Eldarna. Detta är fem gaslågor som representerar betydelsen av elden i den lokala kulturen.
- Isflaken. Detta är tre kantiga soldäck i trä som placeras utmed skolan.
- Vindguden. Detta är ett vattenspel format som en blank vattenyta med ett inlagt emblem hämtat från sapmisk ikonografi. Detta inslag har en viss känslighet i sig som vi försöker hantera.
- Ängarna. Detta är tre upphöjda planteringsytor med perenner typiska för fjällnära lägen.
- Upplevelserampen. Detta är en "förklädd ramp" som leder ner till en underjordisk parkering. Men det man ser är en informell trappa som kan användas som läktare för den som vill kolla platsens lek och spel, en klättrvägg samt två lutande plan för enklare pulka och snowboardåkning. Längst upp finns en utsiktsplats.
- Isblocket. Monument av typen kung till häst finns inte i övre Norrbotten. Det närmast man kommer är kanske kung Bore. Därför skärs en mycket stor iskub ut ur älvens is, 4 meter i sida och höjd. Den kommer egentligen aldrig att hinna smälta, får sin placering i torgets mittaxel och belyses inifrån. Så bygger man till exempel ishotellet i Jukkasjärvi.

skidgymnasiets elever går, samt ett multiaktivitetshus med bibliotek, badhus, sporthallar. Dessa sistnämnda två hus kantar det nya torget, Vassara torg, som är det fjärde projektet. Torget har fått sitt namn efter älven strax intill.

TORGET KOMMER ATT byggas 2021 och ritas just nu. Torget är stort i förhållande till orten, cirka 90 000 kvm, större än en fotbollsplan. Därför har torget delats upp i tre delar för att få det att kännas mindre. Första delen kallas fintorget och är en möjlig evenemangsyta med en spegeldamm. Den ligger närmast ortscentrum och gågatan. Andra delen kallas campustorget och är i första hand en hänga-plats, eller utvidgad skolgård, för gymnasieungdomarna. Tredje delen kallas för aktivitetstorget och är en öppen plats som vintertid används som snöupplag men även för lek med snö på olika sätt. De tre delarna ligger på rad och skapar en siktlinje längs vad som är Gällivares stolthet: den kilometerlånga vyn via kyrkan och vidare mot närfjället Dundret.

De tre delarna döptes senare om till Fjället, Ängarna och Myren. I Gällivare lever man nära naturen. Det är en del av ortens identitet och det får man inte glömma. Man ligger också nära sapmikulturen och det får man heller inte glömma.

Hur gör man när man arbetar med en utomhus belägen plats i en klimatzon som är så nära omöjlig man kan komma, i alla fall för oss sörlänningar? Ja, man

glömmer lätt att lika mörkt som det är på vintern är det ljus på sommaren. Vi har sagt att vi koncentrerar oss på tre olika aspekter:

- Betona årstidsskillnaderna, eftersom de är så tydliga norr om polcirkeln.
- Artikulera växterna, eftersom ingen förväntar sig det på denna breddgrad.
- En sofistikerad ljussättning, eftersom det är så extrema skillnader i dagsljus-tillgång.

Trots den intensiva malmbrytningen i regionen finns nästan ingen stenindustri för byggsten. Murar, markbeläggningar och trappor kommer att bestå av graniter som kommer att hämtas söderifrån. Vi har ändå försökt hitta ett sätt att använda en del av den stora mängd skrotad sten som finns och bygga upp torgets avslutande parti, klipptrappan, av sådan sten.

Belysningen blir en nyckelpunkt för upplevelser på torget. Black Ljusdesign har utvecklat en speciell armatur som för tankarna till istappar. Ljussättningen är olika för var och en av de tre delarna av torget och består av såväl linspända armaturer, mastmonterade armaturer och dessutom med olika färgtemperaturer.

ATT ARBETA MED ett offentligt rum så här långt norrut är ovant för de flesta av oss. Det ger möjligheter att åstadkomma något alldeles speciellt. När vi har valt växter har vi letat på ryska och finska plantskolor. Det finns ett betydligt vidare sortiment än gran, tall, björk och tall som klarar sig här men odlingstraditionen är inte lika utbredd som längre söderöver. På en liten ort belägen med fjällterräng nära finns det inte heller en stark tradition i att vistas och träffas på offentliga platser i stadsmiljö. Det steget tar nu Gällivare. ■

Torget avslutande inslag är en gradängtrappa med sittmöjligheter. Den byggs av utvald skrotsten från ortens malmbrytning.